

343.2.01:179.7;
342.721

EUTANAZIJA

Milena Bogdanić*
Jelena Rakić*

Apstrakt :

U ovom radu autori daju kratak osvrt na primenu eutanazije kroz istoriju. Pored objašnjenja pojma eutanazije, autori daju neka zapažanja vezana za propise u Republici Srbiju koji regulišu ovu materiju, kao i pregled zakonodavnih rešenja nekih država u svetu.

Ključne reči: eutanazija, pasivna i aktivna eutanazija, ubistvo iz milosrđa.

UVOD

Iako je pravo na život starije od bilo koje pozitivne odredbe svake civilizacije, u vrtlogu ekonomskih i socijalnih razloga, poznaju „ubijanje iz milosrđa”. Stoga je sasvim opravdano reći da je eutanazija oduvek bila u prošlosti čovečanstva i da predstavlja prastaru ljudsku praksu.

Još u antičko doba postojala je praksa usmrćivanja unakažene i deformisane novorođenčadi koja je, između ostalog, služila kao prirodna selekcija između jakih i slabih, kao svesna mera za regulisanje nataliteta. Takođe, postojao je i običaj ubijanja staraca, ne samo zbog ublažavanja patnji usled bolesti, već i iz čisto ekonomskih razloga budući da nije bilo moguće ostvariti prosperitet ukoliko se prehranjuju članovi koji ne privređuju.

Razni vidovi ritualnog usmrćivanja starih i nemoćnih nisu bili karakteristični samo za Helene već i za ostale primitivne narode.

Ono što je u dalekoj prošlosti bilo pitanje elementarnog i nužnog opstanka sada postaje predmet nužne rasprave s obzirom na to da je eutanazija jedno od najintrigantnijih pitanja savremenog sveta. Nagli tehnološki razvoj i jačanje koncepta ljudskih prava aktuelizuju pitanje legalizovanja eutanazije. Dijametralno suprotna stanovišta, da je eutanazija u redu i da je treba legalizovati, ili da je ne treba legalizovati, prate eutanaziju tokom istorije i ne jenjavaju ni u savremenom društvu.

---

* Saradnik u nastavi na Departmanu za pravne nauke Univerziteta u Novom Pazaru.

* Saradnik u nastavi na Departmanu za pravne nauke Univerziteta u Novom Pazaru.

POJAM I PODELA EUTANAZIJE

Eutanazija je sveobuhvatni naziv za problem koji nastaju u slučaju kada pacijent odluči da odbije, započne ili nastavi lečenje radi očuvanja svog života, ili zahteva da lekar upotrebi neko medicinsko sredstvo za ubrzanje pacijentove bliske i neizbežne smrti ili za oslobađanje pacijenta od neprolazne patnje, koju lekar ne može delotvorno da ublaži ili otkloni nijednim drugim raspoloživim medicinskim tretmanom.¹ Iz navedenog je jasno da eutanazija obuhvata širok krug činjenja i nečinjenja s ciljem skraćivanja muka i patnji neizlečivim bolesnicima, odnosno olakšavanje puta do neminovne smrti.

Međutim, ovo nije jedino i opšteprihvaćeno definisanje pojma eutanazije. S leksičkog stanovišta eutanazija označava lako i blago umiranje, gašenje života bez samrtnih bolova, ublažavanje smrti tako što se bolesniku daju narkotička sredstva kako bi lekar ublažio umiranje a ne da bi ga ubrzao². Ovako definisana, eutanazija, ne bi bila predmet interesovanja krivičnog prava i prava uopšte jer ne bi značila uskraćivanje života, kako je pravo poima, već bezbolnu prirodnu smrt. Za pravo eutanazija je ubijanje iz milosrđa.

Prema načinu izvršenja prihvaćena je podela na aktivnu i pasivnu eutanaziju. Aktivna eutanazija podrazumeva da lekar, na zahtev pacijenta, direktno ili indirektno prouzrokuje njegovu smrt kako bi mu okončao patnju. Zbog naglašavanja sažaljenja kao osnovnog motiva lekara (ili drugog izvršioca) aktivna eutanazija se naziva ubistvo iz milosrđa.³ Pasivna eutanazija znači odustajanje od lečenja pacijenta koji je na samrti ili prestanak sa medicinskim merama kojima se produžava pacijentovo umiranje, pacijentu se „dopušta” da umre ood bolesti od koje je oboleo.⁴

U većini zakonodavstava prihvaćen je stav kojim je pasivna eutanazija legalizovana u vidu prava pacijenta na odbijanje tretmana kojim se život produžava ili spasava. Nasuprot ovome, u tretiranju aktivne eutanazije primetna su tri različita stave, koja zauzimaju pravni sistemi pojedinih zemalja. Po jednom stanovištu, aktivna eutanazije, kvalifikuje se kao ubistvo prvog stepena; prema drugom gledištu, koje je zastupljeno u zakonodavstvu najvećeg broja zemalja, aktivna eutanazija, se vrednuje kao privilegovano ubistvo, dok je prema trećem stavu legitiman postupak u medicinskom kontekstu, pod uslovom da su ispunjeni zahtevi materijalne i proceduralne prirode.⁵

---

¹ Klajn-Tatić.V., Lekareva pomoć neizlečivo bolesnom pacijentu-etički i pravni problem, Institut društvenih nauka, Beograd, 2002, str.4.

² Vujaklija.M., Leksikon stranih reči i izraza, Prosveta, Beograd, 1986, str. 305.

³ Klajn-Tatić.V., op.cit. str. 145.

⁴ Ibid., str.7.

⁵ Ibid., str. 151.

EUTANAZIJA U RAZLIČITIM DRUŠTVENIM SREDINAMA

Teško je ustanoviti kada je čovek došao na ideju o eutanaziji, ali sigurno da nastaje prvo u duhu i društvu pa tek onda u pravu. Neki pisci smatraju da eutanazija nastaje sa Fransisom Bekonom koji uvodi ovaj pojam. Prema njegovom mišljenju eutanaziju bi trebalo poveriti lekarima jer je njihova dužnost da ublažavaju bolove i patnje bolesnika i pruže im mirnu i spokojnu smrt. Platon zagovara pasivne oblike eutanazije jer smatra da građanin nema pravo na bolest i da bi ga trebalo pustiti da umre ako se razboli. Tomas Mor govori da bi, usled neizlečive bolesti koja zadaje patnje, sveštenici trebalo da savetuju bolesnike na odluku o smrti jer će samo smrt prekinuti njihove patnje ali i skinutu teret sa drugih.⁶ Prema mišljenju Epikura smrt se ne tiče ni živih ni mrtvih jer žive ne dodiruje a mrtvi ne postoje više.⁷

Dok filozofi stavljaju eutanaziju u koncept umetnosti umiranja, u različitim društvenim sredinama nailazimo na razne aktivnosti koje joj nalikuju. Mnogobrojni folklorni izvori svedoče o rasprostranjenosti prakse ubijanja dece i staraca širom sveta. Spatanci su ubijali svoju decu ukoliko su bila degenerisana, fizički i mentalno slaba, ili njihova konstitucija nije bila takva da bi se uspešno snalazili u ratovima.⁸ Stari Rim je ovaj običaj kodifikovao zakonom 12 tablica i u 4 tablici propisao: „nakazno dete treba odmah ubiti”. Nomadi su stare osobe ubijali ili napuštali jer nisu mogli da drže tempo kretanja niti da privređuju. Aboridžini su naplemenskim svečanostima ubijali decu i starce, iz verskih i ekonomskih razloga. Kod američkih Indijanaca deca su ostavljala svoje stare i iznemogle roditelje da umru od gladi ili su ih odvodili u šumu da bi ih pojele zveri.⁹ Šveđani su imali običaj da na svečan način ubijaju, odnosno prelaćuju teške i neizlečive bolesnike kao i stare i iznemogle ljude.¹⁰ Najbliže današnjem shvatanju eutanazije bilo je postupanje Prusa koji su ubijali stare i iznemogle roditelje po njihovoj izričitoj želji.¹¹ Običaj ubijanja starih i iznemoglih roditelja nije bio nepoznat i našim precima, koji su za ovaj običaj koristili izraz „Lapot”. Ovakva vrsta ubijanja nije bila prosta eliminacija već ritualni čin, koji se obavljao javno, često pred očima čitavog kolektiva pozivanjem: „ Hajdete Lapot je u tom i tom selu, u toj i toj kući, dođite na podušje”. Pred skupljenim svetom porodica bi premlatila stare, najčešće batinom, ređe kamenjem ili sekirom.¹² Po ondašnjim shvatanjima lapot nije bio kazna već olakšanje, bezmalo dobročinstvo. Većina onih nad kojima je bilo određeno da se izvrši lapot prihvatala je taj čin sa spokojstvom.

Možemo zaključiti da u primitivnim društvima eutanazija nastaje kao izraz potrebe grupe za opstankom i relativnim prosperitetom.

⁶T., Utopija, Kultura, Beograd, 1962, str. 133.

⁷Epikur., Osnovne misli; Poslanica Herodotu i Poslanica Menekeju, Kultura, Beograd, 1959, str. 26.

⁸Milenković.M., Eutanazija ili ubijanje iz milosrđa, Slavija, Skoplje, 1940, str. 22.

⁹Ibid., str. 23.

¹⁰Ibid., str. 24

¹¹Ibid.

¹²Ibid., str. 26.

EUTANAZIJA U SRBIJI

Naše krivično zakonodavstvo, do nedavno nije pravilo razliku između običnog ubistva i ubistva iz milosrđa. Savremene rasprave o eutanaziji kao i afirmisanje prava pacijenta na odbijanje tretmana dovele su do promene u stavu srpskog zakonodavca te je propisano krivično delo lišenje života iz samilosti. Ko liši života punoletno lice iz samilosti zbog teškog zdravstvenog stanja u kojem se to lice nalazi, a na njegov ozbiljan i izričit zahtev, kazniće se zatvorom od 6 meseci do 5 godina.¹³

U poređenju stava našeg zakonodavca sa zakonodavstvima republika u okruženju uočavamo da je, uglavnom, prihvaćeno srednje rešenje kojim je ubistvo iz milosrđa privilegovano krivično delo. Ipak po pitanju pasivnog subjekta Hrvatska i Slovenija imaju tolerantniji stav. Naime, naš zakonodavac je izričit da pasivni subjekt može biti samo punoletno lice dok je kod naših suseda upotrebljena formulacija „ko usmrti drugog“¹⁴ što podrazumeva svako lice pa i maloletnika. Na osnovu ovoga onaj ko bi u Srbiji, udovoljio zahtevu maloletnika i lišio ga života iz samilosti odgovarao bi za krivično delo ubistva za koje je predviđena teža kazna.

Nesumnjivo da je privilegovanjem ubistva iz milosrđa učinjen pomak u odnosu na ranija zakonodavstva ali bitno je istaći da je ovaj institut poznavao i Krivični zakonik Kraljevine Jugoslavije iz 1929. godine. Ovaj zakonik privilegovao je lišenje života „na izričit i ozbiljan zahtev ili molbu žrtve“ kaznom zatvora do 5 godina, a ako je takvo lišenje učinjeno „usled sažaljenja prema bednom stanju žrtve“ kaznom zatvora do 3 godine.¹⁵ Očigledno da je zakonik Kraljevine Jugoslavije, iz perioda između dva svetska rata, bio liberalan ne samo za vreme kada je primenjivan već i u odnosu na naše važeće zakonodavno rešenje, gotovo čitav vek kasnije.

Deklarirajući pravo pacijenta na odbijanje svake vrste medicinskog tretmana, pa i onog kojim se život spasava ili održava¹⁶ zapravo se legalizuje pasivna eutanazija, iako ne pod tim nazivom. Pravo na odbijanje tretmana svoj osnov crpi iz prava na samoodređenje. Kodeks profesionalne etike lekarske komore Srbije¹⁷ se određuje prema eutanaziji naglašavajući da „lekar odbacuje i osuđuje eutanaziju i smatra je lažnim humanizmom“ (član 62). Posmatrajući član kao celinu, koji nosi naziv „zabrana eutanazije“, uočavamo nedoslednost budući da istim eutanazija nije deciderano zabranjena, već se koriste izrazi „odbacuje“ i „osuđuje“. Takođe, Etički kodeks daje prostora za nagađanje kada je u pitanju pomoć prilikom umiranja jer, u članu 61, propisuje da je dužnost lekara da preduzme sve mere kako bi neizlečivom bolesniku ublažio bolove i psihičku patnju i obezbedio dostojanstvenu smrt. Ovakvo određenje može se protumačiti kao čin eutanazije, ukoliko bi se

¹³ Krivični zakonik Republike Srbije, 2006, čl. 117.

¹⁴ Vidi Kazneni zakon Hrvatske čl. 112, Kazenski zakonik Slovenije čl. 117.

¹⁵ Klajn-Tatić, V., op.cit., str. 153.

¹⁶ Zakon o zdravstvenoj zaštiti Republike Srbije, 2005, čl. 33.

¹⁷ „Službeni glasnik RS“, br. 121/2007

terminalnom bolesniku ubrizgali lekovi koji ublažavaju bol ali, istovremeno, ubrzavaju, neminovnu, smrt.

Propisi koji se u našoj zemlji, na ovaj ili onaj način, izjašnjavaju o eutanaziji ostavljaju dosta prostora za nagađanje te ne bi bilo na odmet jasnije definisanje ovog pojma.

EUTANAZIJA U ZAKONODAVSTVU DRŽAVA KOJE SU JE LEGALIZOVALE

Najmanji broj država legalizovao je aktivnu eutanaziju, odnosno njene oblike ubistvo iz milosrđa i potpomognuto samoubistvo mada do legalizacije nije došlo na isti način i u istom obimu.

Holandija je legalizovala aktivnu eutanaziju uz pomoć doktrinarne principa krivičnog prava, shodno kojima lekar ne podleže krivičnoj odgovornosti ako je eutanaziju izvršio pod tačno određenim uslovima. Na strani pacijenta uslov je da je dobro upoznat sa svojim zdravstvenim stanjem, da trpi nepodnošljive bolove i da je njegov zahtev izraz slobodne volje. S druge strane lekar, da bi izbegao krivičnu odgovornost, može doneti odluku o eutanaziji samo onda kada ne postoji alternativa i da se sa tim složio još jedan lekar koji ima iskustva na tom polju, kao i da je lišenje života iz milosrđa ili pomoć pri samoubistvu izvršeno s neophodnom pažnjom.¹⁸ Posebni uslovi moraju biti ispunjeni ukoliko je pacijent maloletno lice s tim što se pravi razlika među pacijentima koji imaju između 12 i 16 godina, i onih u rasponu 16 do 18 godina. Lekar će se saglasiti sa maloletnikom koji ima između 12 i 16 godina ukoliko je sposoban da donese razumnu odluku i samo ako se roditelji ili staratelji maloletnika slože sa tim.¹⁹ Pristanak roditelja ili staratelja nije potreban za maloletnike od 16 do 18 godina.

Belgija je donela zakon kojim ne precizira metode aktivne eutanazije a kojim ovlašćuje lekara da na zahtev pacijenta izvrši ovaj tretman uz uslov da poštuje propisanu proceduru. Ono što je karakteristično za ovaj zakon je da koristi termin eutanazija za razliku od Holandije gde se koristi „okončanje na zahtev”. Lekar koji vrši eutanaziju mora to učiniti potpuno dobrovoljno, mora biti uveren u ispravnost onoga što čini i mora konsultovati još jednog lekara. Pacijent mora biti u stanju nepodnošljivih fizičkih ili psihičkih patnji, da je upoznat sa zdravstvenim stanjem, da je svesno podneo zahtev i da se radi o punoletnom ili emancipovanom licu što može postati kada napuni 16 godina.²⁰ Zahtev za lišenje života iz milosrđa može da napuni samo belgijski državljanin.

Zakon o eutanaziji u Luksemburgu sličan je rešenjima u Holandiji i Belgiji. Ono što čini bitnu razliku jeste to da lekar mora tražiti prethodno odobrenje od Nacionalnog saveta da bi izvršio eutanaziju.²¹

---

¹⁸Turanjanin.V., Lišenje života iz milosrđa i pomaganje u samoubistvu-pogled na zakonodavna rešenja država koje su ih dekriminalizovale, Glasnik prava, Pravni fakultet u Kragujevcu, 2/2012

¹⁹ Ibid.

²⁰ Ibid.

²¹ Ibid.

U Japanu je još 1963.godine Vrhovni sud formulisao direktivne principe za razlikovanje eutanazije od kažnjivog ubistva. Bilo je potrebno da su ispunjeni sledeći uslovi: bolest koju savremena medicina ne leči, nepodnošljivi bolovi pacijenta koje može da opazi svaki posmatrač, da je cilj lekara olakšavanje bola, čista svest žrtve a molba za ubistvo iz milosrđa ozbiljna, da sredstva koja izazivaju smrt budu upotrebljena od lekara, kad god je to moguće i da je metod koji izaziva smrt moralno prihvatljiv.²²

Ustavni sud Kolumbije podržao je eutanaziju za neizlečive bolesnike koji to izričito traže, 1997. godine, a u Republici Kini Vlada je, 1998. godine, odobrila bolnicama da primenjuju eutanaziju za ljude u završnoj fazi bolesti ako oni to formalno zatraže.²³

ZAKLJUČAK

Iza nas je 20 vekova civilizacije a još uvek je aktuelno pitanje o opravdanosti eutanazije. Eutanazija ili ubijanje iz milosrđa neizlečivih bolesnika, kao društvena pojava, datira iz najstarijih vremena kada je medicina bila izraz najprimitivnijih shvatanja, kada se nije znalo ništa o prouzrokoivačima bolesti a metodi lečenja zasnivali na sujeverju. Postupanje našh predaka i drugih naroda tog vremena, iz ugla savremenog čoveka, spadalo bi u socijalnu patologiju, ali kako je ova pojava ekonomski determinisana, ne bi trebalo bi je posmatrati sa manje kritike.

Moderna medicina pronašla je lek za mnoge bolesti ali i dalje postoje one koje su neizlečive, usled kojih je smrt praćena teškom patnjom i nepodnošljivim bolovima. S druge strane svakodnevno smo svedoci brojnih ubistava i samoubistava, revolucija i ratova koje obaraju stotine najzdravijih članova društva a da čovečansvo sve to podnosi bez mnogo protesta, te bi paradoksalno bilo da se suprotstavi ideji uklanjanja onih koji su osuđeni na smrt pod najtežim uslovima i koji žele da se njihove patnje, što pre, prekrate.

Neminovno je da postoji mogućnost greške i zloupotreba ali svaka tekovina ljudskog društva se može zloupotrebiti što ne znači da je odmah treba zabraniti jer u bitnom, društvu i pojedincima, može doneti više koristi od pretpostavljene štete. Shodno tome, dužnost je današnjih lekara i zakonodavaca, pa i celog društva, da nastoje u legalizaciji eutanazije koja će se sprovoditi pod striktnom kontrolom lekara kako bi se zloupotrebe svele na najmanju moguću meru a terminalnim bolesnicima pružila laka i dostojanstvena smrt.

LITERATURA

- 1) Bekon. F., Istinita uputstva za tumačenje prirode, Službeni glasnik, Beograd, 2009.
- 2) Vujaklija. M., Leksikon stranih reči i izraza, Prosveta, Beograd, 1986.

---

²² Klajn-Tatić.V., op.cit., str. 158.

²³ Ibid.

- 3) Epikur., Osnovne misli; Poslanica Herodota i Poslanica Menekeju, Kultura, Beograd, 1959.
- 4) Zakon o zdravstvenoj zaštiti RS, („Sl. glasnik RS” br.107/2005, 72/2009-dr.zakon, 88/2010 i 99/2010)
- 5) Klajn-Tatić, V., Lekareva pomoć neizlečivo bolesnom pacijentu-etički i pravni problem, Institut društvenih nauka, Beograd, 2002.
- 6) Kodeks profesionalne etike lekarske komore Srbije, („Sl. glasnik RS” br. 121/2007)
- 7) Krivični zakonik RS, („Sl. glasnik RS” br. 85/2005, 88/2005-ispr., 107/2005-ispr., 72/2009, 111/2009, 121/2012 i 104/2013)
- 8) Milenković, M., Eutanazija ili ubijanje iz milosrđa, Slavija, Skoplje, 1940.
- 9) Mor. T., Utopija, Kultura, Beograd, 1964.

EUTHANASIA

**Milena Bogdanic
Jelena Rakic**

Abstract:

In this paper the authors gave us a brief overview of the application of euthanasia through the history. Besides explaining the concept of euthanasia, the authors give us some observations regarding the regulations of the Republic of Serbia governing this matter, as well as an overview of the legislative decisions of some countries in the world.

Keywords: euthanasia, passive and active euthanasia, mercy killing.